

RZDENEČ

sv. Kancijan
obnovitvena dela
2017 - 2018

RZDENEČ

sv. Kancijan
obnovitvena dela
2017 - 2018

Vrzenec
sv. Kancijan
obnovitvena dela
2017 - 2018

Zbral, uredil ter fotografije
obnovitvenih del: Evgen Simonišek
Lektoriranje: Alenka Mirkac
Priprava za tisk: Andrej Šauperl

Izdal Odbor za obnovo cerkve
na Vrzdencu - župnija Horjul
Založilo Ognjišče, d. o. o., Koper, 2018
Direktor: Miha Turk
Tiskarna: Dravski tisk Maribor

Naklada: 1000 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

726(497.4)Vrzenec)

VRZDENEK sv. Kancijan : obnovitvena dela 2017-2018 /
[zbral, uredil ter fotografije obnovitvenih del Evgen Simonišek]. -
Koper : Ognjišče, 2018

ISBN 978-961-263-229-8

COBISS.SI-ID 94952961

Ko sem pred več kot četrto stoletje prvič vstopil v cerkev sv. Kancijana na Vrzdencu, me je v prijetnem prostoru za bogoslužje nagovorila lepa stenska poslikava. Stare freske, ki so bile v nekem obdobju prekrite in šele mnogo kasneje odkrite, so s svojo duhovno vsebino spremljale Vrzdence in vse, ki so jih prihajali občudovat od drugod. Temu je tako še danes, saj so podobe po temeljiti prenovi v zadnjem času ponovno oživele. Enako velja za vse tri oltarje, ki so bili izdelani precej pozneje in pred kratkim restavrirani. Cerkev je bila v dobrih dvajsetih letih znotraj in zunaj v celoti obnovljena in polno opremljena. Cerkev sv. Kancijana je med horjulskimi podružnicami na prvem mestu – ne le zaradi svoje starosti, temveč tudi zaradi dogodkov, ki jim je v teku časa ostala glavna priča. Pripoveduje nam o nastajanju kraja, o življenju in delu tukajšnjih ljudi, o njihovem veselju in trpljenju. Govori o tem, kako se je na tem mestu iz roda v rod oblikovala in ohranjala živa Cerkev.

Uvod

Janez Smrekar, župnik

Danes pa nas vabi, da bi ob različnih življenjskih izkušnjah odkrili nove pobude za nadaljevanje smeri, ki so jo ubirali verni predniki, in da bi uspeli poiskati nove poti za prihodnost.

Znani francoski umetnik Michael Poche je o svojem delu povedal: »Mislim, da Bog – Lepota spregovori mnogim, a le redki so tako izredni, da v svojo umetnost vnesejo zahtevno novost ... Če je Jezus stopil med nas kot veliki glasnik Boga – Lepote, lahko tudi mi, kljub svoji majhnosti, poiščemo navdih, moč in pogum za to novost.«

Naj Bog blagoslovi vsa naša prizadevanja in jim nakloni sadove za nove rodove. Vrzdenec naj v svojem življenjskem utripu ostane in še naprej žubori kot Lepi studenec.

»Med horjulskimi podružnicami je treba na prvem mestu omeniti cerkev sv. Kancijana na Vrzdencu. Vsaj so tukaj imeli prvega duhovnika v horjulski dolini ...«

S temi besedami začne opis naše cerkve duhovnik Jožef Kržišnik v knjigi Zgodovina horjulske fare iz leta 1898.

Naši predniki so cerkev, katere natančne starosti verjetno nikoli ne bomo izvedeli, skozi stoletja obnavljali in kljub težkim časom ohranili do današnjih dni.

Naš zavetnik sv. Kancijan je svetnik in mučenec, ki so ga v času cesarja Dioklecijana skupaj z bratom Kancijem, sestro Kancijanilo in vzgojiteljem Protom ujeli na begu iz Ogleja. Obglavili so jih leta 304 v kraju Škocjan ob Soči/San Canzian d'Isonzo (današnja Italija). Ponavadi se jih navaja s skupnim imenom sveti Kancijan in tovariši ali tudi oglejski mučenci. Njihova trupla so kristjani na skrivaj shranili v kamnit sarkofag, nad katerim so pozneje zgradili cerkev svetega Kancijana. Arheološka izkopavanja v 20. stoletju so potrdila prisotnost grobnice z ostanki pokojnikov.

Kratek opis zgodovine cerkve in obnovitvena dela v obdobju 2017–2018

Evgen Simonišek

Cerkve sv. Kancijana so gradili na področju oglejskega patriarhata, zlasti nad tekočimi vodami. God svetega Kancijana in tovarišev je na obletnico njihove smrti 30. maja.

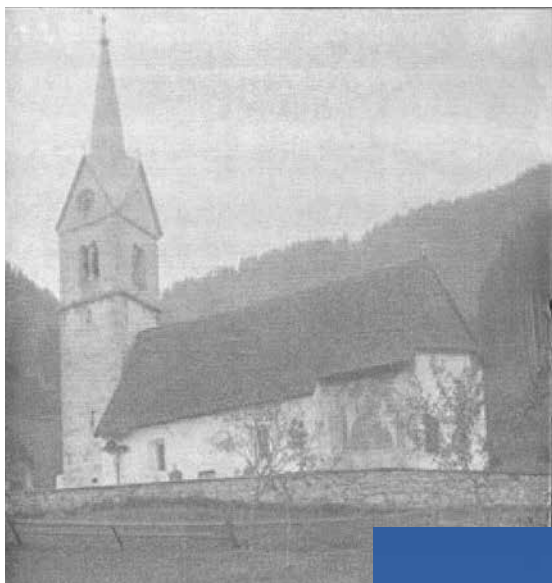
Iz nekaterih virov, predvsem pa iz ljudskega izročila lahko sklepamo, da je duhovnik na Vrzdencu deloval že v 13. stoletju. To potrjuje tudi takratna velikost in starost pokopališča. Po pripovedovanju prednikov naj bi mrtve prinašali pokopavat na Vrzdenc iz Črnega Vrha, Polhovega Gradca in celo iz Šendvida nad Ljubljano. Leta 1296 naj bi se po požaru vasi duhovnik preselil v Polhov Gradec, kjer je bila istega leta ustanovljena samostojna župnija.

Zelo pomemben mejnik za našo vas predstavlja leto 1733, ko je bil na Vrzdencu ustanovljen kuratni beneficij in 26. aprila slovesno umeščen prvi kuratni beneficiat Jožef Rozman.

Prelomnica na področju kulturnozgodovinske umetnosti se je zgodila v 20. stoletju. Leta 1925 je umetnostni zgodovinar in konservator France Stele s svojo »čudežno« palico potrkal tudi na stene naše cerkve in pod apnenim beležem odkril neprecenljive srednjeveške poslikave, kar je vrzdenško cerkev uvrstilo na zemljevid pomembnih kulturnih spomenikov Slovenije in nekdanje države.

France Stele pri fotografiranju fresk leta 1925

*Najstarejša ohranjena
fotografija vrzdenške cerkve
okoli leta 1925*

Sedanja podoba cerkve

Demontaža originalnega kamnitega tlaka

Odstranjevanje neustreznega tlaka

Prižnica in trije oltarji so leseni.

14. avgusta leta 1859 je obnovljen glavni oltar iz leta 1752 in nova stranska oltarja blagoslovil vrhniški dekan g. Andrej Pečar.

Glavni oltar je posvečen sv. Kancijanu. Na straneh sta kipa sv. Lovrenca in sv. Štefana. Zgoraj je v tronu kip Matere Božje, na straneh pa sv. apostola Tomaža in sv. Matije. Veliki oltar ima privilegij za večne čase.

Levi stranski oltar je posvečen brezmadežnemu spočetju Device Marije. Na straneh sta kipa sv. Joahima in sv. Ane, zgoraj pa sv. Jožefa.

Na desni strani je oltar sv. Katarine s kipi sv. Lucije, sv. Barbare in zgoraj sv. apostola Petra. Na leseni prižnici iz 17. stoletja so naslikani štirje evangelisti.

Betoniranje estriha

Krstni kamen, v steno vdelan armarij za sveto olje in vzdano stajalo za velikonočno svečo nas spominjajo na odpravljene kuratni beneficije.

Po vseh obnovitvenih delih v preteklih letih, posvetitvi novih bronastih zvonov in urejanju okolice cerkve ter pokopališča je v letih 2017–2018 obnova dosegla svoj vrhunec.

V mesecu aprilu 2017 je bil ustanovljen odbor za obnovo cerkve, pridobljena so bila vsa potrebna soglasja in dovoljenja.

Po demontaži glavnega oltarja in prižnice smo se člani odbora za obnovo znašli pred težko odločitvijo, kaj storiti z neustrezno keramiko, položeno v prezbiteriju in zakristiji. Zmagal je pogum in odločnost, da kljub povišanim stroškom in obsegu obnove stvari izpeljemo celovito. Ročno je bilo odstranjeno približno 15 m³ materiala. Položena je bila hidro in toplotna izolacija ter električno talno ogrevanje. V zakristiji je bil originalni kamniti tlak v celoti obnovljen, v prezbiteriju pa na mestu, kjer originalni ni bil ohranjen, dopolnjen z novim.

Narejena je bila hidrobariera glavne oltarne menze v prezbiteriju.

Restavriraže fresk v prezbiteriju je pod vodstvom mag. Anite Kavčič Klančar, ZVKDS - Restavratorski

Montaža hrastovega poda

Montaža novega tlaka

Montaža podestov pri stranskih oltarjih

*Montaža pokrova
grobnice*

*Dopolnitev električne
napeljave*

*Kamnita obloga pri
krstnem kamnu*

center, potekalo od junija do decembra 2017.

Na adventno kvatarno nedeljo in za Božič je domači župnik že daroval sv. mašo pred obnovljenim glavnim oltarjem svetega Kancijana, ki je bil v cerkev postavljen tik pred prazniki.

V mesecu januarju 2018 sta bila demontirana stranska oltarja, nazaj na svoje mesto pa je bila postavljena restavrirana prižnica.

V februarju je bila dopolnjena električna napeljava, nameščeni so bili dodatni reflektorji v prezbiteriju in ladji cerkve.

Pod korom, okrog krstnega kamna, je bila montirana kamnita obloga, očiščeni in obnovljeni so bili tudi trije kamniti portali in stebra pod korom.

Vsa kamnoseška dela v cerkvi je v sodelovanju z arhitektom Andrejem Briškim opravilo podjetje Mravlja iz Hotavelj.

Poudarjen in sedaj vsem viden je kamnit pokrov grobnice v ladji cerkve.

Napis na plošči:

17 Josephus Rosman 76

^{Imus} Benef. Curat. 1733

* 1693 † 1784

nas spominja na prvega duhovnika Jožefa Rozmana, ki je na Vrzdencu deloval 59 let in je bil leta 1784 v cerkvi pokopan.

Po pripravi in barvanju hrastovega lesa v mesecu marcu je bil v maju pri stranskih oltarjih in v ladji cerkve na novo položen hrastov pod.

Ob zaključku del v mesecu juniju sta bila stranska oltarja Matere Božje in sv. Katarine obnovljena in vrnjena na njuno mesto v cerkvi.

Restavriranje oltarjev in prižnice smo zaupali Restavratorstvu Kavčič iz Šentjošta.

Vaščani in domači obrtniki so poleg darovanja finančnih in materialnih sredstev pri obnovi aktivno sodelovali tudi s prostovoljnimi deli, predvsem pri izkopu materiala v zakristiji in prezbiteriju, betoniranju estriha, dopolnjeni elektrifikaciji, slikopleskarskih, tapetniških in mizarških delih, prav tako pri pripravi, barvanju lesa in polaganju lesenega poda pri stranskih oltarjih in v ladji cerkve.

Stroški celotne obnove v letih 2017 in 2018 so znašali 123.500,00 €.

Vsem tujim in domačim izvajalcem gre zahvala za korektno in kvalitetno opravljeno delo.

Bogastvo naše cerkve, ki so nam ga skozi stoletja zapustili naši predniki, smo dolžni ohraniti prihodnim rodovom. Naj cerkev sv. Kancijana še naprej služi namenu za katerega je bila zgrajena, ta obnova pa naj bo dober temelj pri

Slikopleskarska dela

Obnova portala

Za čistočo cerkve je vedno poskrbljeno

ohranjanju duhovne in kulturne dediščine naše cerkve in vasi nasploh.

Viri:

- Jožef Kržišnik, *Zgodovina horjulske fare*, 1898
- arhiv cerkve sv. Kancijana na Vrzdencu

Obnovljene freske in glavni oltar

Težko si je predstavljati, da cerkev iz naše bližnje okolice, mimo katere se vsak dan vozimo v službo, velja za enega najlepših kulturnih spomenikov v Sloveniji. Ko smo v letu 2007 v Sloveniji gostili svetovno znanega restavratorja iz Firenc, Sabina Giovannonija, je ob prihodu v vrzdensko cerkev za nekaj minut spoštljivo obstal in jo občudoval. Cerkvi in v njej ohranjeni lepoti je izrazil tudi svojevrsten poklon in spoštovanje, ki ga je ob tem zapisal v spominsko knjigo: »Moj poklon za tako lepo cerkev.«

Da, cerkev sv. Kancijana na Vrzdencu prav zaradi ohranjenega bogastva iz preteklosti sodi med najpomembnejše spomenike srednjeveške umetnosti pri nas. Poslikave v ladji, s prizori iz Kristusovega življenja, so nastale v zgodnji gotiki, na začetku 14. stoletja, in sodijo med najstarejše ohranjene poslikave v slovenskem prostoru. Poslikane so bile še na romansko ostenje, kar nam kaže poslikano romansko okence na severni steni ladje in daje vedeti, da je tu že pred tem stala romanska cerkvena.

Stenske poslikave v cerkvi sv. Kancijana na Vrzdencu in konservatorsko - restavratorski posegi

*mag. Anita Kavčič Klančar,
ZVKDS – Restavratorski center,
vodja konservatorsko-restavratorskih posegov na stenskih poslikavah v prezbiteriju cerkve*

Slabih sto let za prvo poslikavo, okoli 1420, so ladjo ponovno poslikali potujoči furlanski slikarji, ki so se ob tem ustavili tudi v sosednji šentjoški in korenski cerkvi. Čez sto let, nekaj po l. 1500, pa je njen križasto obokan prezbiterij poslikal Mojster Leonard in njegova delavnica. Sosledje nastanka treh pomembnih gotskih poslikav kaže na to, da vrzdenška cerkev v tem času ni bila navadna podružnična cerkvena. Umetnostni zgodovinar Janez Höfler piše, da je bila v ozadju tega kulturnega dogajanja verjetno bogatejša plemiška ustanova ali krajevni vitezi, o čemer govorijo tudi ustni viri domačinov, ki omenjajo ostanke gradu.

Snet in restavriran fragment furlanske oziroma goriške plasti poslikave iz ladje vrzdenške cerkve, sedaj razstavljen v Narodni galeriji v Ljubljani (foto: Evgen Simonišek)

Bogastvu primerno se je cerkvi skozi celotno stoletno obdobje obstoja slovenske konservatorske službe posvečala tudi naša stroka. Freske v ladji in prezbiteriju sta že v letu 1925 odkrila konservator France Stele in restavrator ter slikar Matej Sternen. Pomembno odkritje je odmevalo v širšem slovenskem prostoru, saj je bila fotografija odkritih poslikav v letu 1926 objavljena tudi v ilustrirani prilogi časopisa Slovenec. Da bi bili vidni obe plasti poslikav v ladji in zaradi pomembnosti starejših poslikav sta zgornjo, »furlansko« plast snela in jo pripravila za muzejsko predstavitev (sedaj prezentirana

v stalni zbirki Narodne galerije v Ljubljani), spodnjo, starejšo plast pa sta restavrirala. Zahteven poseg je veljal za prvo izvedeno snemanje stenskih poslikav v takratni Jugoslaviji. V tem času so bile delno restavrirane tudi poslikave v prezbiteriju.

Tudi poslikana zunanjščina cerkve je bila skozi pretekla desetletja deležna konservatorsko-restavratorskih posegov. Leta 1968 je bila s strani Zavoda (restavrador Miha Pirnat) restavrirana freska sv. Krištofa na južni steni prezbiterija. V letu 1997 je Restavratorski center pod vodstvom mag. Radota Zoubka opravil natančna sondiranja fasad, v letu 2000 pa je bila izvedena preventivna konservacija poslikave sv. Krištofa. Po sklepu strokovne komisije je bila poslikava zaradi slabega stanja v letu 2003 sneta, na njenem mestu pa izvedena kopija izvirnika. Po skoraj dvajsetih letih se bo originalna, sneta poslikava sv. Krištofa, potem ko je bila konservirana (restavrador mag. Rado Zoubek), vrnila nazaj na Vrzenec, v načrtovano zgradbo mrliške vežice.

V letu 2004 Restavratorski center pod vodstvom mag. Martine Lesar Kikelj in v sodelovanju z domačini nadaljuje konservatorsko-restavratorske posege na cerkveni zunanjšcini. Ob tem so bili konservirani in delno retuširani

*Konservator France Stele
in restavrador Matej
Sternen med snemanjem
freske na južni steni
ladje, l. 1925*

(foto: arhiv INDOK centra)

dekorativni deli poslikav in fragmenti fresk. V prezbiteriju so bile pravokotne okenske odprtine nadomeščene z izvirnimi gotskimi okenskimi odprtinami z značilno gotsko zasteklitvijo, v notranjosti pa so bila dopolnjena in rekonstruirana poškodovana rebra in konzole.

V letih 2006, 2014 in 2017 je v poslikanem gotskem prezbiteriju cerkve tekel obsežen in večleten projekt odkrivanja in restavriranja poslikav, ki ga je pod strokovnim vodstvom mag. Anite Kavčič Klančar izvajal ZVKDS Restavratorski center.

Pred začetki teh del je bil obokan strop še prekrit z več plastmi beležev. Po odkrivanju se je pokazalo, da je strop poslikan z motivi angelov z mučeniškimi orodji (Arma Christi), simboli štirih evangelistov, rastlinsko dekoracijo ter dvema bogato oblečenima figurama in grbom, ki verjetno kaže na (doslej še neraziskanega) naročnika poslikav. Odkritja so obenem pokazala uničenost poslikav na obokanem stropu. Ker so bile naslikane v manj obstojni suhi tehniki, je del barvne plasti že odpadel. V ometu pa so skozi stoletja nastale razpoke in posamezne poškodbe. Večje razpoke so bile (verjetno kot posledica potresov in prezidav) prisotne tudi v stiku med rebri, sklepniki in stropom. Odstopajoče

*Restavrator med delom
na odru, november 2017
(foto: Anita Klančar Kavčič)*

dele je bilo treba utrditi, injektirati, številne poškodbe pa zakitati z apneno malto.

Poslikave na stenah prezbiterija so bile delno odkrite in restavrirane že v letu 1925, pod vodstvom Mateja Sternena. Prikazovale so apostole, nekaj svetnic, v podločjih pa figuralne prizore, uglasene na marijansko tematiko. Sternen je ob preoblici dela restavratorske posege na poslikavah izvajal zelo na hitro in malce površno. Po njegovem posegu so se posamezni deli poslikav še skrivali pod beleži, drugi pa so bili zaradi hitrega odkrivanja uničeni in poškodovani. Vse to je prekril s preslikavami in doslikavami, ki jih je izvedel kar čez originalno barvno plast ali pa na pokitana mesta poškodb. Ob ponovnem in natančnem pregledu poslikav so bile zato med posegi v letih 2006–2017 delno odstranjene tudi neustrezne Sternenove preslikave in nekatere plombe, ki so bile nestabilne ali pa so prekrivale prvotno poslikavo.

S tehničnega vidika je bil še posebej problematičen spodnji del poslikav z naslikano zaveso oziroma zastorom. Zaradi vpliva vlage so poslikave odstopile od stene. Ometi so bili podmehurjeni, lomljivi, nestabilni in drobno razpokani, zato jih je bilo treba utrditi z injektiranjem in kitanjem. Poleg tega je barvno

Restavratorji med delom, oktober 2017

(foto: Anita Kavčič Klančar)

Med retušo

(foto: Ajda Mladenovič)

plast prekrivala tanka plast sige ter zatrdeli beleži, ki jih je bilo zelo težko odstranjevati. Poseg odstranjevanja se je izvajal z ultrazvočnimi kladivci, skalpeli ter mehčanjem beležev z oblogami, prepojenimi s topili. Ob podvotljenosti in odstopljenosti ometa je bilo medtem treba vseskozi utrjevati in injektirati poškodovane dele. Po dolgotrajnem delu je stena pridobila stabilnost in obstojnost, obenem pa ohranila barvno plast, ki ponazarja zaveso z naslikanimi brokatnimi vzorci.

Retuša oziroma dopolnjevanje manjkajočih barvnih delov je zadnje in obenem zelo pomembno poglavje pri našem delu. Odločanje o tem, kako izvesti končno prezentacijo poslikav, je bilo kompleksno in težavno, zlasti zaradi Sternenovih posegov in preslikav pa tudi preteklih prezidav, ki so na poslikanih stenah prezbiterija pustile različne sledove. Ena izmed odločitev je bilo odkritje in restavriranje poslikane niše iz l. 1536 na severni steni prezbiterija. Odločili smo se tudi za prezentacijo posvetilnega križa, ki je nastal približno sto let pred poslikavami, ob sami gradnji prezbiterija. Z belo toniranim ometom smo pokazali na prezidave (vrat in okenskih odprtih) iz 18. stoletja. Z nekaterimi ohranjenimi preslikavami smo

pustili tudi sled Sternenovih posegov z začetka 20. stoletja. Taka prezentacija (vidna na izrisu poslikav) omogoča zgodovinsko branje poslikave in zgradbe, ki se je z različnimi posegi skozi stoletja spreminjala. Poleg puščanja zgodovinskosti pa mora umetnina po posegih ohranjati tudi svojo živost v estetskem, vsebinskem in duhovnem pomenu. Naše delo ne gre v smeri obnavljanja, da bi freske postale kot nove, temveč v smer ohranjanja, da bi skozi vse naše posege ostale stare. Novosti imamo v sodobnem času preveč in jih po pravilih potrošništva hitro zavržemo. Stare stvari pa ohranjamo, ščitimo in varujemo. V tem smislu se izvajajo tudi restavratorski posegi. S posegi in minimalno retušo smo poskušali v čim večji meri ohranjati duha prvotne gotske poslikave, obenem pa smo puščali vidne posege, ki so se skozi stoletja zgodili na poslikanih stenah prezbiterija. Poslikave po posegih tako omogočajo vsebinsko, zgodovinsko, duhovno in estetsko branje ter doživljanje. Kot take jih s spoštljivostjo predajamo bodočim rodovom.

*Restavrirana freska
apostolov*

*Orto foto posnetek
poslikav z izrisom
preteklih prezidav in
poškodb
(foto in izris: Vid Klančar)*

PREZENTACIJA PRVOTNEGA
OMETA S POSLIKAVO IZ ČASA
GRADNJE PREZBITERIJA
(1. polovica 15. stoletja)

PREZENTACIJA VZIDANE IN
POSLIKANE NIŠE IZ L. 1539

VZIDAVA OKENSKIH ODPRTIN IN
VHODA V ZAKRISTIJO
(18. stoletje)

POŠKODBE GOTSKIH POSLIKAV
OB VGRADNJI ODPRTIN,
PREZENTACIJA S TONIRANIM
OMETOM

(18. stoletje, 2004)

REKONSTRUKCIJA
MANJKAJOČIH DELOV
GOTSKIH OKEN

(2004)

*Stenske poslikave
v prezbitteriju po
konservatorsko-
restavratorskih posegih,
december 2018
(foto: Vid Klančar)*

Ob zaključenem delu se v svojem imenu in imenu naše ustanove za dobro sodelovanje zahvaljujem župniji Horjul ter Občini Horjul, za drobno vsakdanjo pomoč in naklonjenost pa še pokojni Mežnarjevi mami, njenemu sinu Janezu Železniku ter predvsem ključarju Evgenu Simonišku, ki je s skrbjo in stalno prisotnostjo skrbel za vse stvari, ki so se dogajale v cerkvi.

Restavratorska dela na oltarjih in prižnici so se pričela v letu 2017 z demontažo glavnega oltarja in prižnice, v začetku leta 2018 pa je sledila še demontaža dveh stranskih oltarjev. Dela so se izvajala v delavnici Restavratorstva Kavčič, pod strokovnim vodstvom Francija Kavčiča, akad. rest. in Julijane Urbančič, kons.rest. teh..

V 17. in 18. stoletju je bila še v veljavi cehovska delitev dela. Tako oltar združuje kar tri različne cehe. Najprej je bila postavljena oltarna arhitektura, ki jo je izdelal mizar, lesene plastike so bile delo kiparja, nato pa je slikar celoto poslikal in pozlatal. Slikarji so bili najpogostejše vodje del, ki so sprejeli naročilo ter nato bdeli nad izvedbo vse od izdelave osnutka za oltar do njegovega končnega izgleda. Takšna naročila oltarjev v podružnicah pa tudi župnijskih cerkvah so pogosto financirali verniki, kar je bil že takrat dolgotrajen proces. Zato se je tudi zgodilo, da je bila izdelana lesena oltarna arhitektura in vstavljene lesene plastike, na končno poslikavo in pozlato pa je oltar lahko čakal še vrsto let.

Konserviranje in restavriranje oltarjev in prižnice v podružnični cerkvi sv. Kancijana na Vrzdencu

*Fani Oražem, prof. um. zg.
Restavratorstvo Kavčič*

Na predelu glavnega oltarja je ohranjen napis z letnico 1752 in zapisom, da je bil oltar takrat pozlačen, kar pomeni, da je bil izdelan pred tem in poslikan na mestu. To je razlog, da so mestoma vidni debeli nanosi klejno-kredne podloge, ki je zatekala v globine, in tako ponekod prekrila sicer zelo natančno izdelane detajle.

Glavni oltar je svojo prvotno obliko ohranil kar 266 let. Vmes je bil leta 1859 sicer delno preslikan, tudi tokrat kar na licu mesta, pri čemer pa so prvotno poslikavo le prekrili, in je ostala nepoškodovana.

V 19. stoletju je bila nad osrednjo nišo s sv. Kancijanom dodana kartuša, na kateri je zapis: »ALTARE PRIVILEGIATVM IN PERPETVVM. BREVE LEONIS PP. XIII. 10. SEPT. 1878.«, kar pomeni, da je papež Leon XIII. 10. septembra leta 1878 cerkvi z brevom podelil privilegij, da je na oltarju darovana sveta maša pri Bogu deležna popolnega odpustka za dušo v vicah, za katero je bila darovana.

Stranska oltarja sta bila izdelana in poslikana leta 1858 izpod rok očeta Alekša in sina Janeza Janežiča, ki je leto kasneje preslikal tudi glavni oltar, kar izpričuje zapis na predelu desnega oltarja in zavesah levega oltarja.

Demontaža prižnice

Prižnica je najstarejši kos oltarne opreme v cerkvi, saj je glede na kombinacijo črne in kostanjevorjave barve z zlatom v prvotni polikromaciji mogoče sklepati, da gre za delo s konca 17. stoletja, ko so bili posebej značilni t. i. zlati oltarji. Sestavljajo jo tudi dobro ohranjene in zelo kvalitetno poslikane tabelne slike evangelistov, ki so bile v preteklosti le delno preslikane, arhitektura pa deležna predelave. Pokazalo se je, da je bila pohodna površina dvignjena približno 6 cm, dodani vstavki na obodu in spodnjem delu prižnice pa nakazujejo možnost, da je bila prvotno postavljena v ladji ob pilastru na severni steni.

Po demontaži je bilo zaradi prisotnosti lesnih insektov treba vse elemente zapliniti v neprodušni komori za dezinskecijo in preprečitev njihovega nadaljnjega delovanja. Nato vedno sledi ugotavljanje prisotnosti preslikav in prezlatitev s sondiranjem površine. Na glavnem oltarju je bila odkrita le ena delna preslikava s prezlatitvijo, na prižnici pa dve preslikavi in ena delna predelava oboda ter stopnic. Stranska oltarja sta brez kasnejših preslikav, moteč je bil le lak, ki je tekom let porumenel. Odločanje, do katere mere odstranjevati preslikave, je potekalo s posvetovanjem z znanstvenim svetnikom dr. Blažem

Montaža glavnega oltarja

Resmanom in naročnikom ter doseglo določene kompromise, zaradi katerih celotna notranja podoba deluje poenoteno.

Temu so sledili postopki čiščenja prahu, pajčevine in sipin s kipov, utrjevanja lesenega nosilca, dodelave manjkajočih prstov, žarkov, atributov, kril in drugih

Montaža stranskih oltarjev

poškodb. S kombinacijo mehanskih in kemičnih postopkov so bile z arhitekture glavnega oltarja in prižnice odstranjene preslikave, na stranskih oltarjih pa porumenel lak. Leseno ohišje menze na glavnem oltarju je bilo tako poškodovano, da je bilo treba ornament odstraniti od nosilca, ga ponovno sestaviti, izdelati manjkajoče dele in potem ponovno pritrditi na deske ohišja, s katerega je bila medtem prav

tako odstranjena preslikava. Na vse poškodbe se je nato nanesele nove klejno-kredne podloge, pripravljene po klasični recepturi, nanjo pa se je izvedlo retušo polikromacije (poslikave in pozlate) z akrilnimi reverzibilnimi barvami in pravim 23-karatnim zlatom.

Po vseh opravljenih postopkih smo dela zaključili z montažo vseh elementov v celoto, kar je zahteven proces, saj ne obstaja načrt, kako je bil oltar prvotno sestavljen, in je treba biti previden, da ne pride do napak, kot se je to zgodilo pri prenovi leta 1859. Pri odstranjevanju preslikave v glavni niši se je namreč izkazalo, da so bili oblaki premeščeni. Razlog za to je bila morda postavitev kipa sv. Kancijana na podstavek, zaradi česar so bili oblaki prerazporejeni. Ker smo podstavek kipa odstranili, smo pri ponovnem nameščanju oblakov sledili prvotnim sledem na barvni plasti, in niši vrnili prvoten videz. Morda pa je bil podoben pri odstranjevanju in ponovnem pritrdjevanju oltarne ornamentike le površen, saj je tudi stranske zavese namestil pretirano čez rob prekladne plošče. Tudi pri teh smo ob montaži sledili sledem prvotne poslikave in jih namestili na prvotna mesta. Ob tem smo se še dodatno zavedli, kako pomembno je natančno označevanje prvotne namestitve še pred demontažo, da

*Slike evangelistov v
restavratorski delavnici*

zanimci ne bodo podobnih napak odkrivali tudi pri našem delu.

Na koncu ugotavljamo, da je pogoj za kvalitetno izvedbo konservatorsko-restavratorskih posegov naročnik, ki razume, da ta poseg ne pomeni izdelave poslikave in pozlate na novo. Prioriteta je namreč predvsem ohranjanje prvotnih sestavin, ki takšni umetnini dajo največjo vrednost, in je zato nujno potrebno stremeti po ohranjanju le-teh v čim večji možni meri. Z zadovoljstvom in hvaležnostjo lahko zaključimo, da smo tako odprtost in razumevanje našli pri vrzdenškem občestvu, zaradi katerega je bil ta konservatorsko-restavratorski poseg sploh mogoč.

Ogled v restavratorski delavnici

*Sv. Kancijan
pred montažo*

1998: Celovita obnova zvonika
in delna obnova ostrešja cerkve.
Blagoslov 9. avgusta – ljubljanski
pomožni škof Jožef Kvas.

2003: Obnova kapelice Žalostne
Matere Božje sredi vasi. Blagoslov
10. avgusta – domači župnik
Janez Smrekar ob navzočnosti
biseromašnika in devetdesetletnika,
častnega kanonika g. Stanka Kapša.

2004: Blagoslov obnovljene
zunanjščine cerkve in kopije freske
sv. Krištofa na pročelju cerkve.
9. avgusta – domači župnik Janez
Smrekar.

2003–2012: Urejanje okolice cerkve
in pokopališča.

2006: Posvetitev in blagoslov treh
novih bronastih zvonov. 13. avgusta
– ljubljanski nadškof in metropolit
msgr. Alojz Uran.

2006: Blagoslov obnovljenega
razpela na vasi (dar vaških fantov in
deklet) ter Križanega na pokopališču
– župnik Janez Smrekar.

2006: Restavriranje fresk v
prezbiteriju cerkve.

2007: Blagoslov obnovljene kapelice
Srca Jezusovega na Gradišču.
12. avgusta – župnik Janez Smrekar.

Kronološki pregled obnove cerkve sv. Kancijana in sakralne dediščine na Vrzdencu v zadnjih 20. letih

Evgen Simonišek

*Posvetitev in blagoslov
zvonov leta 2006*

*Postavljanje evharističnega
križa leta 2010*

Prekrivanje strehe leta 2013

2010: Blagoslov na novo postavljenega evharističnega križa na Rebru nad vasjo. 19. junija – upokojeni nadškof msgr. Alojz Uran.

2013: Obnova cerkvene strehe in krstnega kamna. Blagoslov 11. avgusta – stolni prelat Vinko Vegelj.

2014: Restavriranje fresk v prezbiteriju.

2015: Litanije Matere Božje in blagoslov kipa Kraljice miru, postavljenega v zahvalo na cerkvenem vrtu. 9. avgusta – župnik Janez Smrekar.

2015: Blagoslov obnovljenega Klamovega in Pilevskega znamenja – župnik Janez Smrekar.

2016: Postavitev Bastičevega križa v Zagorici. Blagoslov 8. maja – arhidiakon Franci Petrič.

V teh letih je potekala tudi obnova električne napeljave, oken, vrat, lope zvonika, kora, zakristije, lestencev, klopi in druge cerkvene opreme.

2017/ 2018: Obnovitvena dela v cerkvi: zaključna obnova fresk v prezbiteriju, restavriranje oltarjev in prižnice ter rekonstrukcija kamnitega tlaka v prezbiteriju in zakristiji. Blagoslov 12. avgusta 2018 – upokojeni nadškof msgr. Alojz Uran.

Obnovo cerkve sv. Kancijana
na Vrzdencu v letih 2017–2018
so omogočili:

**Krajani Vrzdence, vrzdenški rojaki in
posamezniki od drugod**

Župnija Horjul

Restavratorski center ZVKDS

Občina Horjul

**Ministrstvo za kulturo Republike
Slovenije**

Vaški odbor Vrzenec

Podjetje Fortrade z Vrhniko

Odbor za obnovo cerkve sv. Kancijana
na Vrzdencu se zahvaljuje vsem, ki so
na kakršenkoli način pripomogli pri njeni
obnovi.

Zahvala

Kazalo

Uvod	3
Kratek opis zgodovine cerkve in obnovitvena dela 2017 - 2018	5
Stenske poslikave v cerkvi sv. Kancijana na Vrzdencu in konservatorsko - restavratorski posegi	13
Konserviranje in restavriranje oltarjev in prižnice v podružnični cerkvi sv. Kancijana na Vrzdencu	23
Kronološki pregled obnove cerkve sv. Kancijana in sakralne dediščine na Vrzdencu v zadnjih 20. letih	29
Zahvala	31

